

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Факультет готельно – ресторанного та туристичного бізнесу
імені проф. В.Ф. Доценка
Кафедра туристичного та готельного бізнесу**

«До захисту в ЕК»

Декан факультету

_____ Віта ЦИРУЛЬНІКОВА
(підпис) (прізвище та ініціали)

«__» _____ 2025 р.

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Ірина МЕЛЬНИК
(підпис) (прізвище та ініціали)

«__» _____ 2025 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА**

Зі спеціальності _____ 242 «Туризм»
(код та назва спеціальності)

Освітньо-професійної програми _____ «Туризм»

на тему: «Формування адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку»

Виконав: здобувач 4 курсу, групи ТУ-4-12а

_____ Наздрачов Кирило Євгенович
(прізвище, ім'я, по батькові повністю) (підпис)

Керівник _____ Мельник Ірина Леонідівна
(прізвище, ім'я та по батькові повністю) (підпис)

Рецензен _____ Лариса ШАРАН
(прізвище та ініціали) (підпис)

Я як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____
(підпис)

Київ – 2025 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут (факультет) готельно- ресторанного та туристичного бізнесу імені проф. В.Ф. Доценка

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

світній ступінь бакалавр

Спеціальність 242 «Туризм»

(шифр і назва)

Освітня програма «Туризм»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу

Мельник І. Л

“ ___ ” _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Наздрачова Кирила Євгеновича

(ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

1. Тема роботи «Формування адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку»

Керівник(и) роботи зав.кафедри, к.е.н., доц. Мельник Ірина Леонідівна,
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

затверджено наказом по Університету від «12» травня 2025 року №267-КС

2. Строк подання роботи здобувачем 09 червня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи Закони України, практичні матеріали діяльності табору, статистичні дані щодо дітей з особливими потребами, статистична звітність підприємства

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Теоретичні основи формування адаптивного середовища в дитячих закладах.

Організаційна характеристика табору «Артек-Прикарпаття».

Аналіз адаптивного середовища табору «Артек-Прикарпаття».

Напрями покращення адаптивного середовища у таборі «Артек-Прикарпаття».

5. Перелік графічного матеріалу рисунків - 1 таблиць - 9 додатків- 1.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Мельник І.Л., зав.кафедри		
II	Мельник І.Л., зав.кафедри		
III	Мельник І.Л., зав.кафедри		

7. Дата видачі завдання 10 березня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ З№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Виконання, % до етапу
1	Вибір і затвердження теми роботи	13.01.2025-28.02.2025 рр.	100%
2	Оформлення і затвердження завдання на роботу	03.03.2025-10.03.2025 рр.	100%
3	ВСТУП РОЗДІЛ 1 Теоретичний	11.03.2025-31.03.2025 рр.	100%
4	РОЗДІЛ 2 Аналітичний	01.04.2025-21.04.2025 рр.	100%
5	РОЗДІЛ 3 Рекомендаційний	22.04.2025-05.05.2025 рр.	100%
7	Висновки та пропозиції. Список використаних джерел. Додатки	06.05.2025-23.05.2025 рр.	100%
8	Оформлення роботи за структурою, представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі та попередній захист у комісії	26.05.2025-28.05.2025 рр.	100%
9	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	29.05.2025-03.06.2025 р.	100%
10	Представлення готової зшитої кваліфікаційної роботи на кафедрі	09.06.2025 р.	100%
11	Захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	11-13.06.2025 р.	

Здобувач

_____ (підпис)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Кирило НАЗДРАЧОВ

_____ (ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

Ірина МЕЛЬНИК

_____ (ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

РЕЗЮМЕ

на кваліфікаційну роботу

Наздрачова Кирила Євгеновича

на тему: «Формування адаптивного середовища
в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку»

Кваліфікаційна робота складається з 60 сторінок. Кількість розділів – 3, рисунків – 1, таблиць – 9, додатків – 1.

Об'єктом дослідження є дитячий оздоровчий табір «Артек-Прикарпаття».

Предметом кваліфікаційної роботи є процес формування комфортного, безпечного, адаптивного середовища для дітей з особливими потребами.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка практичних рекомендацій щодо формування адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку.

У I розділі розглянуто теоретичне формування адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, проаналізовано нормативно-правову базу, охарактеризовано поняття «адаптивне середовище», окреслено вітчизняну та зарубіжну практику впровадження інклюзії в системі дитячого дозвілля.

У II розділі проведено організаційно-економічний аналіз діяльності дитячого табору «Артек-Прикарпаття», зокрема вивчено інфраструктуру, цільову аудиторію, економічні показники, систему управління та персонал, а також здійснено оцінку адаптивного потенціалу закладу.

У III розділі обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення адаптивного середовища у таборі, включаючи інфраструктурні вдосконалення, підготовку персоналу, впровадження інклюзивних програм та цифрових рішень, а також проведено прогноз ефективності запропонованих заходів.

Ключові слова: інклюзивність, адаптивне середовище, дитячий відпочинок, оздоровлення, дитячий оздоровчий табір «Артек-Прикарпаття».

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДИТЯЧИХ ЗАКЛАДАХ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ	9
1.1. Сутність та особливості адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку	9
1.2. Особливості функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку: вітчизняний та зарубіжний досвід	14
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ АДАПТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ «АРТЕК-ПРИКАРПАТТЯ»	20
2.1. Організаційно-економічна характеристика дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття»	20
2.2. Аналіз адаптивного середовища в дитячому оздоровчому таборі «Артек-Прикарпаття»	28
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ АДАПТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДИТЯЧОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ «АРТЕК-ПРИКАРПАТТЯ»	36
3.1. Пропозиції щодо вдосконалення адаптивного середовища в дитячому оздоровчому таборі «Артек-Прикарпаття»	36
3.2. Обґрунтування ефективності пропозицій	50
ВИСНОВОК	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. З кожним роком в Україні та у світі зростає потреба в забезпеченні рівного доступу до оздоровлення та відпочинку для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне середовище перестає бути виключно прерогативою закладів освіти, і дедалі більше уваги приділяється організації інклюзії у сфері культури, туризму, спорту та відпочинку. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку відіграють надзвичайно важливу роль у цьому процесі, оскільки саме в таких закладах діти мають змогу не лише оздоровлюватися, але й соціалізуватися, знаходити друзів, пізнавати нові можливості та долати внутрішні бар'єри.

Проблема доступності відпочинку для дітей з інвалідністю або іншими формами особливих потреб має не тільки соціальний, але й правовий вимір. Міжнародні стандарти, зокрема Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, ратифікована Україною, вимагають від держав-учасниць гарантування інклюзивного підходу в усіх сферах суспільного життя. Пункт 30 цієї Конвенції зобов'язує державу забезпечувати доступ до рекреаційних послуг, зокрема дітям з інвалідністю. Відповідно до цього, дитячі заклади повинні гарантувати не лише фізичну доступність, але й інформаційну, емоційну, а також програмну інклюзивність.

Зокрема, потреба у створенні адаптивного середовища зумовлена кількома чинниками. По-перше, демографічні та статистичні дані вказують на зростання кількості дітей, які мають ті чи інші функціональні обмеження. По-друге, у суспільстві формується нова культура толерантності, рівноправності та відкритості, що також диктує зміни у підходах до організації дитячого відпочинку. По-третє, Україна зобов'язана гармонізувати своє законодавство з європейськими стандартами в рамках угоди про асоціацію з ЄС, що передбачає, серед іншого, посилення соціальної інклюзії.

У цьому контексті надзвичайно важливою стає реалізація прикладних досліджень, спрямованих на удосконалення адаптивного середовища у

конкретних закладах. Одним із таких є дитячий заклад оздоровлення та відпочинку «Артек-Прикарпаття», який може стати пілотною базою для реалізації сучасних інклюзивних практик.

Мета роботи – розробка практичних рекомендацій щодо формування адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні завдання:

- розкрити теоретичне поняття «адаптивне середовище» та його роль у системі оздоровлення дітей;
- проаналізувати нормативно-правову базу, що регулює функціонування дитячих оздоровчих закладів в Україні;
- дослідити український та зарубіжний досвід інклюзивних практик у дитячому туризмі;
- надати організаційно-економічну характеристику табору «Артек-Прикарпаття»;
- провести оцінку адаптивного потенціалу закладу за допомогою супровідних аналізів;
- запропонувати практичні заходи з удосконалення інклюзивної інфраструктури та програмного забезпечення табору;
- обґрунтувати ефективність запропонованих змін.

Об'єкт дослідження – діяльність дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття».

Предмет дослідження – процес формування комфортного, безпечного, адаптивного середовища для дітей з особливими потребами.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, присвячених організації дитячого відпочинку та оздоровлення, формуванню адаптивного середовища у закладах для оздоровлення та відпочинку дітей; економічний аналіз та SWOT-аналіз для оцінки діяльності дитячого оздоровчого табору; опитування та метод зважених балів для оцінки середовища дитячого оздоровчого табору; порівняльний метод для визначення переваг об'єкту дослідження на ринку.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, основної частини у трьох розділах (теоретичної, аналітичної та практичної), висновків, переліку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 60 сторінок друкованого тексту. Робота містить 9 таблиць, 1 рисунок. Список використаних джерел включає 38 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДИТЯЧИХ ЗАКЛАДАХ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ

1.1. Сутність та особливості адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку

Сфера молоді та спорту займає ключове місце в структурі соціальної політики держави, оскільки безпосередньо спрямована на формування майбутнього суспільства — активного, здорового, патріотично налаштованого покоління. Сучасні умови розвитку українського суспільства, особливо в умовах воєнного стану, висувають нові виклики та вимагають ефективних механізмів підтримки молоді, їх фізичного, морального, патріотичного виховання, створення можливостей для самореалізації, духовного розвитку та здорового способу життя.

Теоретично діяльність у сфері молоді та спорту базується на цілому комплексі нормативно-правових актів, концепцій, державних програм та стратегій, які визначають основні принципи, підходи, методи та напрямки роботи з молоддю. Серед ключових документів, що регулюють цю сферу, є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [1], Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [9], Державна цільова соціальна програма «Молодь України» та інші.

Одним з основних завдань є забезпечення розвитку молоді, що охоплює фізичне, духовне, моральне, естетичне, патріотичне та інтелектуальне виховання. Особливу увагу приділено підтримці здорового способу життя, профілактиці негативних явищ у молодіжному середовищі (залежності, правопорушення, асоціальні прояви), створенню інфраструктури для занять спортом та організації змістовного дозвілля.

У сфері спорту наголос робиться як на масовій фізичній культурі, яка має на меті охопити якомога більше молоді активностями, так і на підтримці

спортивного резерву, юних спортсменів, що вже демонструють досягнення на районному, міському, національному рівні. Особливої актуальності набуває розвиток патріотичних спортивних змагань, які поєднують фізичну підготовку та національно-патріотичне виховання.

Одним із важливих напрямів роботи в межах молодіжної політики є організація оздоровлення дітей влітку. Це не лише про відпочинок — це про фізичне відновлення, духовне збагачення та соціальну інтеграцію молоді. У рамках оздоровчої кампанії відділи молоді та спорту координують питання надання путівок, визначення категорій дітей, що потребують особливої уваги (діти з малозабезпечених родин, діти військовослужбовців, сироти тощо), а також здійснюють контроль за умовами перебування в таборах.

У таборах реалізуються численні програми: спортивні естафети, тематичні конкурси, тренінги з безпеки, перша медична допомога, творчі вечори, військово-патріотичні заходи тощо. Оздоровлення поєднується з неформальною освітою: діти вчаться працювати в команді, ухвалювати рішення, дотримуватися режиму, розвивати лідерські якості.

Робота в дитячих оздоровчих таборах (ДОТ) гармонійно поєднує відпочинок, спорт, пізнавальну та оздоровчу діяльність, сприяючи естетичному розвитку дітей. Зміст, форми й методи роботи визначаються статутом табору, педагогічним колективом і базуються на принципах ініціативи, самостійності дітей, демократії, гуманізму, збереження національних традицій та пріоритету загальнолюдських цінностей.

Після певного зменшення кількості таборів їхня мережа активно відновлюється і розширюється. З'являються нові типи ДОТ, подовжується період їхньої роботи. До основних видів літніх оздоровчо-виховних закладів належать заміські, наметові, туристсько-спортивні, соціально-реабілітаційні, трудові, оздоровчо-спортивні, санаторні, всеукраїнські, профільні табори та літні майданчики.

Особливості виховної роботи в ДОТ:

1. Організація виховного процесу враховує, що діти перебувають поза сім'єю, без батьківської опіки, тому педагоги забезпечують повноцінне життя та комфорт.

2. Діяльність відбувається в тимчасових різновікових групах із різним соціальним досвідом і умовами виховання дітей.

3. Участь у заходах добровільна, діти вільно обирають заняття.

4. Короткий період табірної зміни вимагає чіткої організації, з визначеним початком, завершенням та оцінкою внеску кожної дитини.

5. Нове середовище та активне спілкування сприяють розкриттю індивідуальності дитини [2].

Участь у реалізації оздоровчої кампанії передбачала ознайомлення з комплексом організаційних процедур, пов'язаних із забезпеченням участі дітей у програмах літнього відпочинку та оздоровлення. Зокрема, до функціональних обов'язків належало вивчення порядку відбору дітей до закладів оздоровлення та відпочинку, формування списків пільгових категорій на підставі поданих документів, узгодження заяв з батьками або законними представниками, організація попереднього інформування родин, а також безпосередній прийом заяв та супровідних документів.

Окрема увага приділялася моніторингу якості надання оздоровчих послуг, зокрема аналізу умов перебування дітей у таборах, доступності інфраструктури, змісту дозвіллевих та освітніх програм, дотримання санітарно-гігієнічних та безпекових вимог. Практична частина включала співпрацю з двома різними типами оздоровчих закладів, що мають відмінні концепції організації дозвілля дітей.

Перший тип закладу спеціалізується на активному відпочинку з насиченою програмою фізичної активності, що включає щоденні походи, туристично-краєзнавчі квести, творчі майстер-класи, спортивні змагання, інтерактивні заходи на відкритому повітрі. Значна увага в таких таборах приділяється роботі

з дітьми, які пережили стресові події, тому програми містять елементи психоемоційної підтримки та арт-терапії.

Другий тип — це класичні оздоровчі табори, орієнтовані на гармонійне поєднання рекреаційного відпочинку з елементами неформальної освіти. Програми таких закладів включають ранкову гімнастику, загартовувальні процедури, спортивні заходи, інтелектуальні ігри, тематичні конкурси, творчі вечори та екскурсії до історичних і природних пам'яток регіону.

З теоретичної та практичної точки зору, участь у цих процесах сприяє глибшому розумінню процедур оформлення договорів на надання оздоровчих послуг, налагодження комунікації з органами місцевого самоврядування (зокрема, з відповідним структурним підрозділом у сфері молодіжної політики), а також освоєнню принципів моніторингу безпеки та ефективності середовища в оздоровчих закладах.

Адаптивне середовище в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку є ключовим елементом забезпечення повноцінного розвитку та соціалізації дітей, зокрема тих, які мають особливі потреби. Це середовище повинно бути гнучким, інклюзивним та сприятливим для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, сенсорних чи інтелектуальних особливостей.

Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI визначає основні засади державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, включаючи створення умов для дітей, які потребують особливих умов для оздоровлення. Зокрема, стаття 13 цього Закону передбачає, що оздоровлення та відпочинок таких дітей здійснюються у спеціально пристосованих дитячих закладах оздоровлення та відпочинку або в дитячих закладах із спеціально обладнаними місцями. [2]

Адаптивне середовище включає в себе фізичну доступність інфраструктури, наявність спеціального обладнання, підготовку персоналу до роботи з дітьми з особливими потребами, а також розробку індивідуальних програм оздоровлення та відпочинку. Це дозволяє забезпечити комфортне перебування дітей у закладах, сприяє їхній соціалізації та розвитку.

Крім того, важливим аспектом є психологічна підтримка дітей з особливими потребами. Створення дружньої атмосфери, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та важливою, сприяє її емоційному благополуччю та розвитку. Персонал закладів повинен бути підготовлений до роботи з такими дітьми, розуміти їхні потреби та вміти надавати необхідну підтримку.

Законодавство України також передбачає участь батьків або інших законних представників у процесі оздоровлення та відпочинку дітей з особливими потребами. Це дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, враховувати її особливості та потреби.

У сучасних умовах важливо також враховувати новітні технології та інновації у створенні адаптивного середовища. Використання спеціального програмного забезпечення, інтерактивних методик та інших інноваційних рішень може значно покращити якість оздоровлення та відпочинку дітей з особливими потребами.

Таким чином, створення адаптивного середовища в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку є комплексним процесом, що вимагає злагодженої роботи всіх учасників: державних органів, керівництва закладів, персоналу, батьків та самих дітей. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити повноцінний розвиток, оздоровлення та відпочинок для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

Теоретичні аспекти діяльності у сфері молоді та спорту ґрунтуються на комплексному підході до формування фізичного, соціального та культурного потенціалу молодого покоління. Вони передбачають активну міжвідомчу взаємодію, інтеграцію спорту у повсякденне життя молоді, створення умов для самореалізації та оздоровлення. Приклади організації літнього відпочинку, реалізації шкільних ініціатив і змагань на кшталт "Пліч-о-пліч" демонструють практичне втілення теоретичних засад, підтверджуючи їхню актуальність та важливість у реаліях сьогодення.

1.2. Особливості функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку: вітчизняний та зарубіжний досвід

Система оздоровлення дітей є важливою складовою соціальної політики багатьох країн світу, яка має на меті забезпечити фізичний, психічний і соціальний розвиток підростаючого покоління. У кожній державі ця система має свої особливості, однак загальносвітові тенденції свідчать про те, що оздоровлення дітей завжди було і залишається пріоритетним напрямком, особливо в періоди криз, конфліктів, економічних або соціальних потрясінь.

У сучасних умовах повномасштабної війни, що триває на території України з 2022 року, система оздоровлення та відпочинку дітей зазнала значних трансформацій. Вітчизняна практика функціонування дитячих закладів оздоровлення адаптувалася до нових реалій, продовжуючи виконувати одну з найважливіших соціальних функцій – створення безпечного середовища для фізичного, психологічного та емоційного відновлення дітей, особливо з числа внутрішньо переміщених осіб, дітей військовослужбовців та інших вразливих категорій.

З початку воєнного стану в Україні основна увага уряду, місцевих органів влади та громадських організацій була зосереджена на тому, щоб забезпечити умови безпеки під час організації відпочинку дітей. Питання евакуації, доступу до укриттів, наявності медичного персоналу, психологічної підтримки та постійного зв'язку з батьками стали ключовими елементами нової моделі функціонування закладів оздоровлення.

Станом на 2023–2024 роки Урядом України, Міністерством соціальної політики, Міністерством молоді та спорту, а також місцевими адміністраціями була реалізована низка пілотних програм оздоровлення дітей в умовно безпечних регіонах країни. Такі програми часто мали партнерську основу та реалізовувались спільно з благодійними фондами, міжнародними донорами, закордонними організаціями (наприклад, ЮНІСЕФ або World Central Kitchen).

Оздоровчі зміни було організовано в регіонах Західної України (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Волинська області), де існує розвинена база дитячих таборів, гірський клімат і порівняно нижчий рівень безпекових ризиків.

Вітчизняна практика яскраво демонструє активну участь місцевих органів влади, зокрема таких, як Подільська районна в місті Києві державна адміністрація, які на своєму рівні координують надання путівок, формування груп, збір необхідних документів, супровід дітей, налагодження логістики тощо.

Найчастіше для цього виділяється окрема програма з місцевого бюджету або залучаються кошти з державної субвенції на оздоровлення дітей пільгових категорій. Саме адміністрації відповідають за те, щоб процес відбору був прозорим і ефективним, а також за моніторинг після повернення дітей – через опитування, звіти від вихователів і фахівців, аналіз результатів перебування в таборах.

Незважаючи на значний прогрес у відновленні системи дитячого оздоровлення, перед галуззю стоїть низка викликів:

- Недостатнє фінансування у деяких регіонах;
- Брак кваліфікованого персоналу;
- Проблеми із сертифікацією таборів у зв'язку з безпековими вимогами;
- Потреба в мобільних та адаптивних рішеннях у випадку загострення безпекової ситуації.

У перспективі очікується створення єдиної цифрової платформи для реєстрації дітей на оздоровлення, онлайн-моніторинг умов перебування, а також розвиток партнерств з приватним сектором та міжнародними організаціями.

Вітчизняна практика функціонування дитячих оздоровчих закладів, незважаючи на складні обставини воєнного часу, демонструє здатність адаптуватися до нових викликів. Завдяки цілеспрямованій роботі органів влади, підтримці громадських організацій і небайдужості педагогів та вихователів, діти мають змогу оздоровитися, відновити емоційний стан та повернути віру в майбутнє. Подальше вдосконалення цієї системи є стратегічно важливим завданням у контексті відбудови держави та розвитку її людського капіталу.

У більшості європейських країн функціонують державні або змішані програми дитячого оздоровлення, які тісно пов'язані зі шкільною освітою, соціальним захистом і охороною здоров'я.

Польща активно приймала українських дітей у свої оздоровчі табори з початку повномасштабної війни. У країні діє система державних літніх шкіл відпочинку, фінансованих з муніципального бюджету. Особливістю польської моделі є акцент на культурну інтеграцію, вивчення мов і заняття спортом. Аналогом українських програм є ініціативи «Letnie półkolonie» — денні табори, що діють на базі шкіл або центрів дозвілля.

Німеччина має довгу традицію так званих «курортних дитячих будинків» (Kinderkurheime), які поєднують оздоровлення з медичною реабілітацією. Сюди направляють дітей за рекомендацією лікаря у випадках хронічного стресу, слабкого імунітету або соціальних проблем. У багатьох регіонах діють також недержавні табори, організовані церквою, благодійними фондами або спортивними союзами. Як і в Україні, ці табори мають інклюзивний підхід і враховують потреби дітей із різних соціальних груп.

Північна Європа демонструє приклад високого рівня організації дитячого відпочинку з глибокою орієнтацією на природу, самостійність дитини та екологічну свідомість. У Фінляндії дуже популярні літні «лісові школи» (Metsäkoulut), де діти проводять більшість часу на свіжому повітрі, вчаться виживати в природних умовах, організовують спортивні ігри та майстер-класи.

У Норвегії держава фінансує так звані «включаючі табори» для дітей з багатокультурного середовища, дітей-біженців та дітей із психологічними травмами. Це має спільні риси з українською програмою оздоровлення ВПО та дітей військовослужбовців, однак норвезькі табори більше акцентують увагу на рефлексії, співпраці в команді, культурному обміні.

У США дитячі оздоровчі табори — це ціла галузь із багатомільярдным обігом. Тут існують денні табори, спортивні табори, релігійні, освітні та оздоровчі табори. Більшість з них є приватними, але доступними за допомогою системи грантів або спонсорської допомоги для малозабезпечених родин.

Програми розробляються з урахуванням віку дитини, її інтересів і потреб, а також часто мають дуже чітко окреслену спеціалізацію: від ігор на розвиток лідерства до медитацій або програм STEM.

У Канаді є подібна система, однак особлива увага приділяється дітям з порушенням психоемоційного розвитку та біженцям. Наприклад, діти з України, які прибули після 2022 року, мали змогу відпочивати в таборах, організованих українською діаспорою в Онтаріо та Альберті, де, крім дозвілля, проводили заняття з історії України, майстер-класи з народних ремесел, терапію через українську культуру.

Порівняльна таблиця підходів до інклюзивного оздоровлення дітей у різних країнах – табл.1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна таблиця підходів до інклюзивного оздоровлення дітей у різних країнах [21]

Країна	Інфраструктура доступності	Підготовка персоналу	Фінансування та підтримка	Інновації та інклюзивні практики
Україна	Часткова: пандуси, адаптовані кімнати у деяких таборах.	В окремих таборах є тренінги, часто разові.	Бюджет обмежений, нестабільний, донори.	Пілотні програми (Parimatch Foundation, UNICEF), але фрагментарно.
Німеччина	Системна – Kinderkurheime з медичним обладнанням.	Фахівці з реабілітації, логопеди, психотерапевти.	Державне + страхова медицина.	Терапевтичні табори з медичним, соціальним, емоційним супроводом.
Фінляндія	Природна безбар'єрність, інтеграція в дизайн середовища.	Сильна система освіти педагогів + інтервізії.	Муниципальний бюджет, освітні дотації.	Forest school, open air learning, групова терапія на природі.
Польща	Шкільні табори адаптовані для денного перебування.	Освітні центри проводять сертифіковані курси.	Співфінансування батьків, муніципалітет.	Літні школи, інтеграція мовної, культурної та фізичної адаптації.

Продовження табл.1.1

США	Приватні табори мають розширені можливості доступу.	Постійні програми сертифікації вожатих.	Гранти, спонсорські програми.	Табори для дітей з аутизмом, STEM-інклюзія, програми менторства.
Канада	Інфраструктура під стандарти доступу провінцій.	Навчання проводиться на базі університетів.	Державне/ громадське партнерство.	Українські діаспорні табори з терапевтичною та культурною складовою.

Після цього можна зазначити, що Українська модель дитячого оздоровлення вирізняється глибоким залученням державних структур, таких як:

- місцеві адміністрації (наприклад, Подільська РДА),
- Міністерство молоді та спорту,
- Міністерство соціальної політики,
- освітні установи.

Такий централізований підхід частково подібний до системи Франції, де держава через муніципалітети організовує відпочинок дітей у рамках програми “colonies de vacances”. Ці табори повністю або частково фінансуються державою і охоплюють як оздоровлення, так і неформальну освіту.

Крім того, психологічна реабілітація дітей у воєнний час – унікальний елемент української системи, який, хоч і має аналоги у деяких країнах (наприклад, Ізраїль, Норвегія), все ж має більш масштабний, системний характер в Україні з 2022 року.

Зарубіжний досвід у сфері оздоровлення дітей є надзвичайно різноманітним. Аналоги української моделі справді існують, однак унікальність поєднує соціальну підтримку, інклюзію, психологічну адаптацію, культурну ідентичність та безпекові стандарти в одному цілісному механізмі. Досвід інших країн може слугувати джерелом натхнення для подальшого вдосконалення, але саме українська практика, сформована в екстремальних умовах, є прикладом гнучкості, стійкості та соціальної відповідальності.

З метою глибшого розуміння рівня розвитку адаптивного та інклюзивного середовища в різних країнах світу, доцільним є проведення порівняльного аналізу між Україною та державами, які демонструють прогресивні підходи до організації інклюзивного дитячого дозвілля. Такий аналіз дозволяє не лише виявити наявні прогалини в українській практиці, але й окреслити вектор подальших змін та удосконалень.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ АДАПТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ «АРТЕК-ПРИКАРПАТТЯ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття»

Дитячий табір «Артек-Прикарпаття» є одним із провідних центрів дитячого відпочинку та оздоровлення в Західній Україні. Він розташований у мальовничій місцевості — місті Трускавець Львівської області, що здавна славиться своїм кліматом, мінеральними водами та розвиненою інфраструктурою оздоровчого туризму. Заснований на початку 2000-х років, табір швидко здобув популярність серед українських батьків, які прагнули надати своїм дітям якісний, безпечний та змістовний відпочинок.

Історія табору бере свій початок із 2003 року, коли на базі колишнього санаторію було створено перший сезонний дитячий центр. Назва «Артек-Прикарпаття» була обрана не випадково — вона апелює до легендарного кримського «Артека», символу найвищого стандарту дитячого дозвілля у пострадянському просторі. Однак, на відміну від свого південного тезки, «Артек-Прикарпаття» базує свою концепцію на поєднанні рекреації з гірськими ландшафтами, екологічним вихованням і патріотичними цінностями.

Структура табору охоплює кілька житлових корпусів, адміністративний центр, їдальню, медичний блок, спортивні майданчики, критий басейн, амфітеатр, навчально-тренінгові класи, а також сучасне укриття, пристосоване до вимог воєнного часу. Табір вміщує до 400 дітей одночасно, розміщуючи їх у комфортних 3-4-місних номерах зі всіма зручностями.

Організаційно табір є приватною структурою з ознаками соціального підприємництва. Його керівництво активно співпрацює з місцевими органами влади, громадськими організаціями та міжнародними донорами. Частина змін фінансується за рахунок державних чи благодійних програм — зокрема для дітей

із соціально незахищених категорій, дітей військовослужбовців, переселенців та сиріт.

Основні послуги табору включають організацію сезонного дитячого відпочинку в форматі 14- і 21-денної зміни, що охоплює п'ятиразове харчування, проживання, повний спектр культурно-виховних, спортивних, розважальних та навчальних заходів. Значна увага приділяється оздоровленню — діти мають доступ до природних інгаляторіїв, фітотерапії, карпатських чаїв, відвідують спа-центр і отримують консультації педіатра. Медичне обслуговування організовано на базі власного медичного пункту з цілодобовим чергуванням персоналу. Також кожна дитина має поліс медичного страхування, що входить у вартість путівки.

Цільова аудиторія табору охоплює дітей віком від 7 до 16 років, з урахуванням їхніх вікових і психологічних особливостей. У таборі функціонують загони різних вікових категорій, що дозволяє краще адаптувати навчальні, ігрові та соціальні програми. Програми табору мають тематичне спрямування: від лідерських тренінгів і квестів до театральних постановок. Також активно розвивається літні курси, де дітей навчають фінансовій грамотності та командній роботі.

Однією з інновацій останніх років є впровадження моделі табору як соціального коворкінгу, де під час зміни проводяться майстер-класи за участі запрошених фахівців: письменників, художників, ветеранів АТО. Завдяки цьому діти мають змогу не лише відпочити, а й знайти своє хобі чи навіть майбутню професію.

Економічна модель табору передбачає диверсифіковану систему доходів: крім основної діяльності з реалізації путівок, табір отримує прибуток від надання в оренду частини інфраструктури у міжсезоння, проведення корпоративних тренінгів для педагогів, організації конференцій, а також від участі в грантових проєктах із розвитку освіти та туризму.

У перспективі адміністрація планує створення цифрової платформи «Артек-онлайн», де буде представлено віртуальний музей табору, освітні курси

для дітей та батьків, можливість бронювання змін у кілька кліків і ведення електронної динаміки успішності кожного учасника.

Для повноцінної оцінки ефективності діяльності дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття» було проведено аналіз основних економічних показників за останні п'ять років (2020–2024 рр.). Джерелом для аналітики слугували внутрішні звіти закладу, статистика продажу путівок, фінансові документи та прогнозні дані, отримані на основі моделі розвитку рекреаційного сектора в умовах сучасної України.

Доходи табору є основним джерелом доходів табору є реалізація путівок на літні, весняні, зимові та осінні зміни. Середня вартість однієї путівки у 2024 році становила близько 23 100 грн (21-денна зміна). Кількість відпочивальників на рік у середньому становить 1 200–1 400 дітей – табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Фінансові показники роботи
дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття»**

Рік	Кількість дітей	Середня вартість путівки (грн)	Загальний дохід (млн грн)
2020	720	14 800	10,7
2021	980	16 200	15,9
2022	1 100	18 000	19,8
2023	1 250	21 000	26,3
2024	1 320	23 100	30,5

Окрім основної діяльності, табір отримує прибуток від оренди конференц-залів у міжсезоння, проведення навчальних семінарів, отримання грантів (переважно від міжнародних організацій) та партнерських програм з освітніми стартапами. Частка додаткових доходів у 2024 році склала понад 12% загальної виручки.

Витратна частина табору включає: оплату праці персоналу (включно з податками) — 40–45% загальних витрат, харчування та закупівлю продуктів — 20–25%, комунальні послуги та енергоносії — 10%, амортизацію обладнання та ремонтні роботи — 8%, маркетинг, реклама та цифрові сервіси — 5%, медичне обслуговування, страхування та заходи безпеки — 7%.

Таблиця 2.2

Статистика дитячого табору «Арте́к-Прикарпаття»

Рік	Загальні витрати (млн грн)	Прибуток (млн грн)	Рентабельність (%)	Дохід (млн грн)	Зміна доходу (%)
2020	9,6	1,1	11,5	10,7	—
2021	13,2	2,7	20,5	15,9	+48,6
2022	16,5	3,3	20,0	19,8	+24,5
2023	20,7	5,6	27,1	26,3	+32,8
2024	24,4	6,1	25,0	30,5	+16,0

Упродовж 2020–2024 років діяльність табору характеризувалася поступовим зростанням основних фінансових показників. Загальні витрати зросли більш ніж у 2,5 раза — з 9,6 млн грн у 2020 році до 24,4 млн грн у 2024 році. Прибутковість також демонструвала позитивну динаміку, збільшившись з 1,1 млн грн до 6,1 млн грн відповідно. Рівень рентабельності залишався стабільно високим, що свідчить про ефективне управління фінансовими ресурсами.

Враховуючи вищенаведені показники, доцільним є аналіз динаміки доходу табору як одного з ключових індикаторів фінансової стабільності. Нижче наведено розгорнутий аналіз зміни доходів у динаміці, а також відповідний графік, що ілюструє цю тенденцію у порівнянні з прибутком та витратами. (Рис. 1.1).

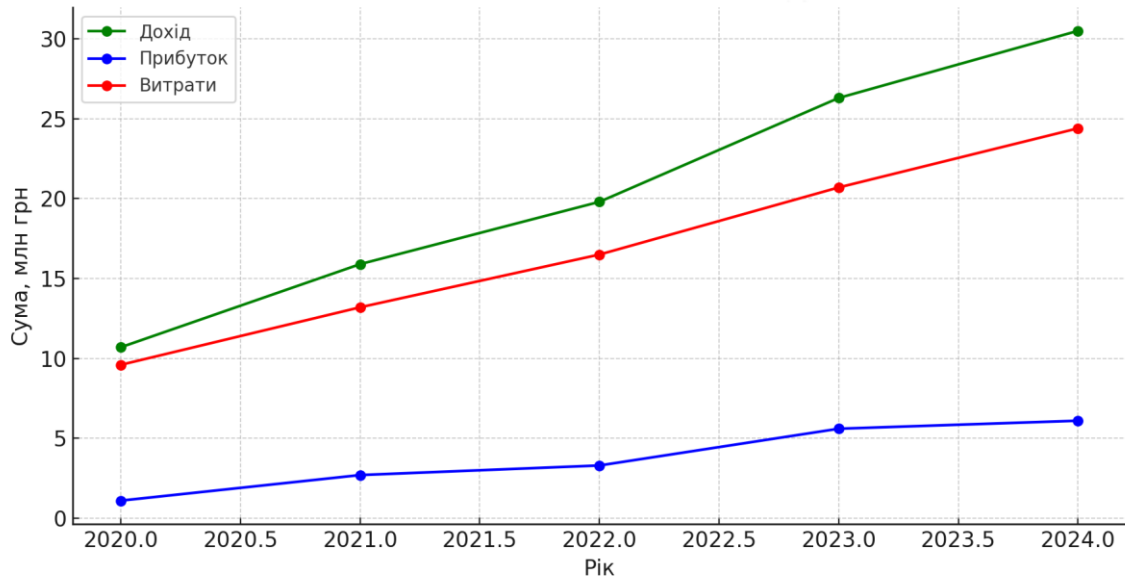

Рис. 1.1 Динаміка доходу, прибутку та витрат «Артек-Прикарпаття»

Аналіз динаміки доходу табору показує наступне:

1. Зростання доходу спостерігалось протягом усього періоду — з 10,7 млн грн у 2020 році до 30,5 млн грн у 2024 році.
2. Найбільше зростання — у 2021 році (+48,6%), що може бути пов'язане з посткарантинним відновленням і активізацією додаткових джерел прибутку.
3. Темпи зростання доходу сповільнюються: з +32,8% у 2023 до +16,0% у 2024 році.
4. Стабільна рентабельність з позитивною динамікою свідчить про ефективне управління витратами та стабільне нарощування доходу.

У 2022 році було реалізовано програму енергомодернізації корпусів, що дозволило зменшити витрати на опалення на 18% у 2023–2024 роках. Крім того, завдяки цифровізації бухгалтерського обліку було скорочено витрати на адміністративне управління.

Рентабельність діяльності табору є позитивною і демонструє стабільне зростання протягом досліджуваного періоду. Це свідчить про ефективне управління ресурсами та правильну маркетингову стратегію.

Найвищу рентабельність зафіксовано у 2023 році, що зумовлено вдалою промокампанією в соціальних мережах, партнерствами з освітніми проєктами та введенням нових платних послуг: індивідуальні консультації з психологами, онлайн-зв'язок із батьками, експрес-навчальні курси з англійської мови.

У 2025 році планується розширення інфраструктури за рахунок будівництва нового корпусу для зимових змін і створення літнього коворкінгу для молодіжних стартапів. Це може збільшити річну пропускну здатність до 1 600 осіб і забезпечити приріст доходу на 15–18%.

Ефективне функціонування будь-якого оздоровчого закладу, особливо такого складного з точки зору організації, як дитячий табір, потребує чітко налагодженої управлінської системи та надійного кадрового потенціалу, його управлінська структура побудована за принципами лінійно-функціональної моделі, яка забезпечує як централізоване стратегічне керівництво, так і функціональну автономію окремих відділів.

Офіційним оператором, який здійснює повний цикл управління стратегічного та оперативного управління, що включає планування змісту роботи табору, формування цільових програм розвитку дітей, а також визначення ресурсів, не обхідних для забезпечення якісного відпочинку, є ТОВ «Оздоровчо-профілактичний комплекс Планета Здоров'я». Це товариство з обмеженою відповідальністю, зареєстроване як суб'єкт господарювання в сфері оздоровлення, має необхідні ліцензії, дозволи та матеріально-технічну базу для організації дитячого табору.

ТОВ «Планета Здоров'я» виконує всі функції адміністратора закладу: формує персонал, здійснює фінансову та господарську діяльність, забезпечує організацію змін, логістику, безпеку, медичний супровід, закупівлі та ремонтні роботи. Структура товариства дозволяє гнучко адаптуватися до вимог часу та впроваджувати інноваційні підходи до виховання і дозвілля дітей.

Однією з ключових особливостей управління є тісна співпраця із Департаментом молоді та спорту України, а також з регіональними органами виконавчої влади. У рамках цієї співпраці вони щороку укладають договори на

надання пільгових путівок для дітей соціально вразливих категорій: дітей учасників бойових дій, внутрішньо переміщених осіб, сиріт, а також обдарованих школярів.

На основі державних тендерів та конкурсів, табір отримує державне замовлення на частину місць, що забезпечує йому сталу фінансову підтримку та дозволяє виконувати соціальну місію. Разом із тим, товариство активно залучає позабюджетні кошти — благодійні внески, гранти, міжнародні проєкти.

Кадрова політика товариства орієнтована на залучення висококваліфікованих працівників, серед яких вихователі, інструктори, лікарі, технічний персонал, кухарі та обслуговуючий персонал. Усі співробітники проходять попереднє навчання, медичне обстеження та інструктаж із техніки безпеки. Щосезону організовується інтернатура для нових вожатих на базі внутрішнього навчально-методичного центру.

Управлінська структура табору передбачає поділ на функціональні відділи: адміністративний, педагогічний, медичний, господарський та культурно-дозвілєвий. Це дозволяє ефективно розподіляти обов'язки, координувати діяльність усіх служб та забезпечувати якісний сервіс для дітей та їхніх батьків.

Таким чином, управління табором «Артек-Прикарпаття» здійснюється професійно, з дотриманням вимог державних стандартів і водночас з урахуванням комерційних інструментів гнучкого менеджменту, що забезпечує стабільний розвиток та високий рівень довіри до закладу з боку батьків, держави й міжнародних партнерів.

Сама організація роботи дитячого табору «Артек-Прикарпаття» базується на ефективному розподілі трудових ресурсів та чіткій взаємодії між усіма працівниками закладу. Кадровий склад табору є система, що включає адміністративний, педагогічний, медичний, технічний та обслуговуючий персонал. Усі працівники, задіяні в процесі, мають відповідну кваліфікацію, досвід роботи з дітьми та проходять регулярне навчання з охорони праці, протипожежної безпеки та першої домедичної допомоги.

На чолі табору стоїть адміністративний апарат, до складу якого входять директор, заступники з виховної та господарської частини, головний бухгалтер, а також спеціалісти з кадрової роботи, менеджери з логістики та організації змін. Цей рівень персоналу відповідає за стратегічне планування, узгодження з державними структурами, ведення фінансової звітності, закупівлі, організацію змін, формування графіків, укладання контрактів та забезпечення юридичного супроводу діяльності.

Педагогічний персонал є ключовим у забезпеченні виховного та освітнього процесу. Його основу складають вихователі та вожаті, які безпосередньо супроводжують дітей протягом усього періоду перебування в таборі. Вони відповідають за психологічний комфорт, дозвілля, проведення заходів, організацію щоденної рутини, а також за виховання навичок співпраці, відповідальності та культурної поведінки. Щосезону до складу педагогічного персоналу також залучаються психологи, інструктори гуртків (технічної творчості, рукоділля, музики, акторської майстерності), викладачі іноземних мов, а також спортінструктори, які проводять тренування з футболу, волейболу, плавання, йоги та туристичних дисциплін.

Важливою складовою є медичний персонал, до якого входять лікар-педіатр, медичні сестри та санітарні працівники. Вони здійснюють щоденний контроль за станом здоров'я дітей, проводять профілактичні огляди, ведуть медичну документацію та контролюють дотримання санітарних норм у закладі. У разі необхідності вони забезпечують надання первинної медичної допомоги та здійснюють комунікацію з батьками у випадках виникнення проблем зі здоров'ям дитини.

Технічний персонал забезпечує стабільну роботу інфраструктури табору. Сюди входять електрики, сантехніки, працівники з ремонту, майстри з догляду за територією, а також обслуговуючий персонал, який відповідає за прибирання житлових та загальних приміщень, прання, дезінфекцію, підготовку приміщень до змін. Їхня роль часто залишається в тіні, однак саме вони гарантують чистоту, гігієну та безпеку середовища перебування дітей.

Окрему категорію складає персонал їдальні — кухарі, помічники кухарів, комірники та офіціанти. Вони забезпечують організацію повноцінного п'ятиразового харчування, дотримання дієтичних стандартів, а також працюють у тісній взаємодії з медичним персоналом для врахування алергій та особливостей харчування окремих дітей. Їдальня функціонує за циклічним меню, затвердженим СЕС, та відповідає вимогам щодо калорійності, збалансованості та сезонності страв.

Культурно-дозвіллевий блок представлений режисерами заходів, звукорежисерами, аніматорами, художниками-декораторами, ведучими свят та гідями. Вони відповідають за наповнення змістовного контенту кожної зміни — від щоденних заходів до великих тематичних шоу-програм, квестів, концертів і турнірів.

Таким чином, загальна чисельність працівників табору у розпал літнього сезону становить у середньому понад 60 осіб. Висока інтеграція структур, чітке розмежування обов'язків, ефективне управління та командний підхід до організації процесів створюють умови для безпечного, здорового та змістовного відпочинку дітей, що відповідає сучасним стандартам освітньо-оздоровчих послуг.

2.2. Аналіз адаптивного середовища в дитячому оздоровчому таборі «Артек-Прикарпаття»

Оздоровлення дітей з особливими потребами є складовою частиною загальнонаціональної стратегії інклюзії та соціального захисту в Україні. Враховуючи зростання кількості дітей з інвалідністю, аутистичним спектром, порушеннями опорно-рухового апарату та іншими формами особливих освітніх потреб, особливої актуальності набуває створення належних умов для їх повноцінного відпочинку, розвитку та реабілітації в літніх таборах. Дитячий табір «Артек-Прикарпаття», що розташований у Трускавці Львівської області, є

одним із тих закладів, який активно впроваджує інклюзивні практики, формуючи безбар'єрне середовище для дітей незалежно від стану їх здоров'я.

У сучасному розумінні, діти з особливими потребами — це не лише діти з фізичними чи сенсорними порушеннями, але й діти з інтелектуальними, психоемоційними, поведінковими або комплексними розладами, які потребують додаткової підтримки та адаптованих умов проживання, комунікації, навчання та дозвілля. Створення умов для їх оздоровлення має на меті не лише медичну реабілітацію, але й соціальну інтеграцію, зменшення ізоляції та забезпечення рівних можливостей для участі у суспільному житті.

«Артек-Прикарпаття» у співпраці з міжнародними партнерами, зокрема Parimatch Foundation, реалізував комплексну програму адаптації табору до потреб дітей, які пересуваються на кріслах колісних. Завдяки цьому табір став першим в регіоні інклюзивним простором, придатним для оздоровлення дітей з обмеженою мобільністю. Вся територія табору є доступною для маломобільних груп: встановлені пандуси, облаштовані широкі дверні прорізи, спеціалізовані душові та туалетні кімнати, відсутні бар'єри на основних маршрутах руху.

Інфраструктура житлових корпусів також відповідає сучасним стандартам інклюзивності. У таборі передбачено окремі адаптовані кімнати для проживання, обладнані не лише фізично, а й психологічно комфортно — з мінімальним візуальним навантаженням, шумоізоляцією, можливістю перебування супроводжуючої особи.

Медичний супровід включає постійне чергування медичного персоналу, який пройшов спеціальну підготовку щодо роботи з дітьми з особливими потребами, зокрема навички кризової інтервенції, протиепілептичної допомоги та підтримки при аутизмі. Додатково в межах інклюзивних змін до штату залучаються фахівці з фізичної реабілітації, логопеди та дитячі психологи.

Програми табору адаптовані до індивідуальних можливостей і потреб дітей. Вони включають заняття з арт-терапії, музикотерапії, іпотерапії, а також ігрові практики, що розвивають моторні навички, комунікацію та самовираження. Також застосовується модель «інклюзивного менторства», коли

діти з особливими потребами працюють у парах з іншими учасниками змін, що стимулює їх до соціальної взаємодії та навичок командної роботи.

Окремо варто підкреслити роль психологічної служби. Для дітей з особливими потребами проводяться індивідуальні консультації, психоемоційна діагностика та групові вправи, спрямовані на подолання стресу, страху нового середовища та розвиток впевненості в собі. Батьки дітей мають змогу спілкуватися з фахівцями онлайн та відслідковувати прогрес дитини протягом зміни.

Для комплексного аналізу рівня адаптивності середовища в таборі було проведено експертне опитування за чотирма категоріями респондентів: працівники табору, батьки, діти, зовнішні експерти. Було оцінено дев'ять основних критеріїв, кожному з яких надано питому вагу відповідно до його значущості у формуванні інклюзивного середовища. Всі оцінки були виставлені за 5-бальною шкалою з подальшим розрахунком зваженої оцінки – табл. 2.3. Середньозважена оцінка адаптивності середовища: 4,43 із 5 можливих балів.

Проведена оцінка рівня адаптивності середовища в ДОТ «Артек-Прикарпаття» засвідчує високий рівень відповідності сучасним стандартам інклюзивного простору. Табір демонструє добре продуману інфраструктуру, фізичну доступність та якісний медичний супровід, що визнано не лише персоналом закладу, а й зовнішніми експертами.

Особливо варто відзначити високу оцінку з боку експертів (4,8 балів), яка свідчить про вдалу реалізацію інклюзивних програм та правильну стратегію розвитку табору в умовах трансформації суспільних потреб. Психологічний комфорт та безпека території отримали максимальні оцінки у всіх категоріях, що є критично важливим у роботі з дітьми з особливими потребами.

Водночас діти вказали на деякі обмеження, зокрема у сфері харчування та адаптації програм до індивідуальних потреб, що свідчить про необхідність подальшого вдосконалення у напрямі персоналізованих сервісів. Це може бути реалізовано через розширення асортименту страв, введення альтернативних активностей та посилення індивідуального супроводу.

Таблиця 2.3

**Оцінка рівня адаптивності середовища
у дитячому оздоровчому таборі «Артек-Прикарпаття»**

Критерій	Питома вага критерію, %	Оцінка (1-5):	Зважена оцінка:	Оцінка (1-5):	Зважена оцінка:	Оцінка (1-5):	Зважена оцінка:	Оцінка (1-5):	Зважена оцінка:
		Працівники табору		Батьки		Діти		Експерти	
Просторове облаштування	15%	5	0,75	4	0,60	4	0,60	5	0,75
Доступність природного середовища	10%	4	0,40	4	0,40	3	0,30	4	0,40
Безпека території	10%	5	0,50	5	0,50	4	0,40	5	0,50
Умови проживання	10%	4	0,40	5	0,50	4	0,40	4	0,40
Харчування	15%	5	0,40	4	0,40	3	0,30	4	0,40
Медичне обслуговування	10%	4	0,75	4	0,60	4	0,60	5	0,75
Програма заходів	10%	5	0,40	4	0,40	4	0,40	4	0,40
Психологічний комфорт	10%	4	0,50	5	0,50	4	0,40	5	0,50
Адаптація до індивідуальних потреб	10%	4	0,40	4	0,40	3	0,30	4	0,40
Загальна оцінка	100%	4	50	4	70	3	70	4	80

Отримані результати підтверджують, що табір «Артек-Прикарпаття» не лише адаптувався до нових соціальних викликів, а й активно формує інноваційне, безпечне та інклюзивне середовище, здатне стати прикладом для інших оздоровчих закладів України. Його подальший розвиток у напрямі цифровізації, партнерства з інклюзивними фондами та впровадження програм менторства забезпечить ще вищий рівень якості послуг і дозволить масштабувати успішну модель на інші регіони.

Інклюзивні зміни організовуються з урахуванням кількості дітей, що мають особливі потреби, та забезпечуються збільшеним штатом супровідного персоналу. У разі потреби табір приймає також батьків або асистентів дитини,

що фінансується за окремими програмами, зокрема у рамках державних та регіональних пілг.

Таким чином, табір «Артек-Прикарпаття» є прикладом сучасного закладу, що забезпечує рівні можливості для відпочинку, розвитку та соціалізації дітей з особливими потребами. Наявність адаптованої інфраструктури, відповідної кадрової підтримки, методично-психологічного супроводу та інклюзивних програм свідчить про відповідальне ставлення до принципів рівності, гідності та поваги до кожної дитини незалежно від її можливостей. Це, своєю чергою, є важливою умовою розвитку інклюзивного суспільства в Україні.

Для узагальненої оцінки підприємства доцільно використаємо метод SWOT-аналізу, як аналітичного інструмента (табл.2.4).

Таблиця 2.4

SWOT-аналіз табору «Артек-Прикарпаття»

Сильні сторони	Можливості
- Розташування в екологічному чистому регіоні - Доступна інфраструктура для дітей з інвалідністю - Інклюзивні програми й кваліфікований персонал - Співпраця з міжнародними фондами, департаментами. - Медичний супровід і психологічна підтримка	- Створення цифрового кабінету для батьків дітей з ООП - Участь у грантах та конкурсах - Впровадження терапевтичних інновацій (іпотерапія, музикотерапія) - Залучення студентів-дефектологів як волонтерів - Підвищення інклюзивності та доступності
Слабкі сторони	Загрози
- Обмежена кількість місць для інклюзивних груп - Відсутність постійної цифрової платформи для спілкування з батьками - Можливість відпочинку не доступна для всіх категорій дітей - Нерегулярне фінансування інклюзивних програм	- Загострення воєнної ситуації - Втрата грантових джерел фінансування - Ризики інфекційних спалахів - Завершення зі сторони держави підтримки соціальних проєктів - Зміна законодавства або освітньої політики

Як побачити одним із найактуальніших викликів, з якими стикаються сучасні дитячі заклади оздоровлення та відпочинку в Україні, є не стільки формальне запровадження інклюзивного середовища, скільки забезпечення його реальної повноцінності та сталості. На прикладі табору «Артек-Прикарпаття», що, безумовно, демонструє позитивну динаміку розвитку у цьому напрямку, виявлено низку проблем, які не дозволяють говорити про завершене або системно інтегроване адаптивне середовище. Попри наявні досягнення, зокрема інфраструктурні рішення та участь у соціальних програмах, об'єктивний аналіз дозволяє окреслити низку перешкод — як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

Перш за все, варто звернути увагу на обмеженість технічного забезпечення, що стосується спеціалізованого обладнання. Інклюзивна інфраструктура табору зосереджена переважно на забезпеченні фізичної доступності для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату — встановлені пандуси, розширені дверні прорізи, пристосовані санвузли. Проте інші аспекти інклюзивного середовища — зокрема технологічні рішення для альтернативної комунікації (на зразок систем PECS, комунікаторів з голосовим супроводом), сенсорні зони для дітей з аутизмом чи нейросенсорною гіперчутливістю, а також адаптивне ігрове та спортивне обладнання — або відсутні повністю, або перебувають у стадії проектування.

Важливим аспектом, що загострює зазначену проблему, є недостатній рівень підготовки персоналу. Хоча згадується про проходження базових інструктажів та спеціалізованих тренінгів для працівників, досвід показує, що ефективна інклюзія потребує постійного професійного вдосконалення кадрів. Необхідною є наявність не лише вихователів, які пройшли загальну підготовку, а й вузькопрофільних фахівців: дефектологів, сурдопедагогів, логопедів, психологів, які мають досвід роботи з особливими дітьми. У штаті табору відсутні фахівці з альтернативної комунікації, тьютори з супроводу дітей з інтелектуальними або поведінковими порушеннями, що значно ускладнює реалізацію індивідуалізованого підходу.

Крім кадрового дефіциту, значну роль відіграє недосконалість організаційної моделі інклюзивних змін. Зокрема, у таборі реалізуються лише окремі інклюзивні заїзди з обмеженою кількістю місць, що не дозволяє охопити широку категорію дітей з особливими освітніми потребами. Це призводить до утворення черг, соціального напруження серед батьків та дискримінації за критерієм доступності. До того ж, висока собівартість інклюзивних змін, зумовлена потребою в додатковому персоналі, медичному супроводі та технічному оснащенні, суттєво обмежує кількість охоплених дітей.

Суттєвим бар'єром для сучасної моделі комунікації між батьками, дітьми та адміністрацією є відсутність цифрових сервісів, які б дозволяли організувати гнучкий зворотній зв'язок, моніторинг прогресу дитини, запис на зміни онлайн або дистанційне спілкування з фахівцями. У сучасному світі, де цифрова трансформація охопила майже всі сфери суспільного життя, така відсутність є значним інституційним недоліком.

Окремо слід виділити проблему фінансової нестабільності в реалізації інклюзивної політики. Переважна частина адаптивних ініціатив табору реалізується за рахунок грантів, благодійних коштів та проєктів міжнародної технічної допомоги, які мають обмежений строк дії та залежать від зовнішньополітичної ситуації. Державне фінансування інклюзивних програм у сфері дитячого відпочинку є нерегулярним, недостатнім або формальним, що створює ризик згорання інклюзивних практик у разі скорочення донорської підтримки.

Нарешті, серйозною перешкодою розвитку адаптивного середовища в таборі є зовнішні виклики, пов'язані з безпековою ситуацією в країні. Воєнний стан та ризики надзвичайних подій змушують адміністрації обмежувати масштаб змін, адаптувати інфраструктуру до потреб укриттів, а інколи — взагалі скасовувати інклюзивні заїзди через неможливість забезпечити належні умови.

Щоб точно бути впевненим, що у «Артек-Прикарпаття», з адаптивністю у порівнянні з аналогічними закладами. Це сприяє глибшому розумінню його сильних та слабких сторін, а також дозволяє виявити конкурентні переваги,

загрози та можливості для розвитку. У цьому контексті аналіз проведено з двома іншими таборами (табл.2.5) – «Карпатський Фенікс» (Закарпаття) та «Сокіл» (Львівська область).

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика дитячих оздоровчих таборів

Критерій	Артек-Прикарпаття	Карпатський Фенікс	Сокіл
Інфраструктура	Сучасна, частково адаптована	Спортивно-туристична, частково доступна	Базова, без спеціалізованої доступності
Кадровий склад	Молодий персонал, частково навчені	Активісти, студенти, волонтери	Місцеві педагоги, без спеціалізації
Медичне забезпечення	Постійна медсестра, договір з педіатром	Тимчасові виїзні медики	Медпункт, без нічного чергування
Інклюзивні програми	5 програм, індивідуальний підхід, супровід	Арт-терапія, групова підтримка	Відсутні
Фінансова модель	Держзамовлення + платні послуги	Гранти, краудфандинг	Повністю комерційна
Партнерства	Parimatch, ЮНІСЕФ, МОН	Громадські організації	Відсутні
Унікальність	Цифрові інструменти, інтерв'їзія персоналу	Гірський туризм, рефлексивні практики	Базові освітні модулі

Сукупність вищенаведених факторів вказує на те, що інклюзивність у дитячих таборах в Україні перебуває у стадії становлення. Досвід «Артек-Прикарпаття» є важливим і показовим прикладом поступу, однак для його масштабування та перетворення на системне рішення необхідна координація зусиль держави, приватного сектору, фахових спільнот і громадських організацій.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ АДАПТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДИТЯЧОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ «АРТЕК-ПРИКАРПАТТЯ»

3.1. Пропозиції щодо вдосконалення адаптивного середовища в дитячому оздоровчому таборі «Артек-Прикарпаття»

Адаптивне середовище у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку є ключовою складовою не лише успішної інтеграції дітей у нове середовище, а й чинником, що безпосередньо впливає на їхній психоемоційний стан, фізичне благополуччя та соціальну активність. Створення умов, що максимально відповідають індивідуальним потребам кожної дитини, є не лише педагогічним завданням, а й проявом гуманістичного підходу до організації освітньо-виховного процесу. Особливо актуальним є питання адаптації дітей у перші дні перебування в таборі, коли від рівня психологічного комфорту залежить подальший настрій, активність та загальне враження від відпочинку.

У сучасних соціокультурних умовах, що характеризуються підвищеною динамікою трансформацій у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та культури, питання формування адаптивного середовища у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку набуває особливого значення. Це зумовлено не лише загальними тенденціями до інклюзії та забезпечення рівного доступу до всіх сфер життя для дітей з особливими освітніми потребами, але й потребою гармонійної інтеграції кожної дитини у нове тимчасове середовище, яке функціонує за своїми унікальними законами, ритмом і правилами.

Під адаптивним середовищем у даному контексті розуміється цілісна, динамічна система умов, засобів, ресурсів, форм та механізмів організації життєдіяльності дитини, яка максимально враховує індивідуальні особливості її розвитку, потреби, можливості та психофізіологічний стан. Таке середовище виступає не просто фоном для реалізації педагогічних, оздоровчих та виховних програм, а фундаментальною основою, на якій вибудовується весь процес взаємодії дитини з соціумом, природою, собою та іншими людьми.

Особливої актуальності набуває створення адаптивного середовища в умовах оздоровчого табору — простору, що поєднує в собі навчальні, розвивальні, ігрові, комунікаційні, рекреаційні, емоційно-ціннісні та культурні елементи. Зважаючи на обмеженість терміну перебування дитини в таборі, процес адаптації має бути максимально ефективним, швидким і делікатним, щоб забезпечити не лише зовнішню інтеграцію у середовище, а й внутрішнє прийняття дитиною нового досвіду як безпечного, позитивного й корисного.

Окрім того, на сучасному етапі розвиток адаптивного середовища прямо корелює з такими ключовими показниками, як психоемоційний комфорт дитини, рівень її фізичного благополуччя, ступінь включеності у соціальну взаємодію та готовність до формування життєвих компетентностей. Досвід показує, що саме ті заклади, де реалізується системний підхід до адаптації дітей, демонструють найкращі результати як у сфері фізичного та психологічного здоров'я вихованців, так і у створенні стійкої позитивної атмосфери в колективі.

У зв'язку з цим, дитячий заклад оздоровлення та відпочинку «Артек-Прикарпаття» виступає як перспективна платформа для впровадження моделі адаптивного середовища нового покоління, орієнтованої на цінності інклюзивності, гуманності, культурної чутливості та особистісно-центричного підходу. Саме в межах цієї моделі пропонується реалізація комплексу цілеспрямованих заходів, що охоплюють різні аспекти життєдіяльності дитини у таборі: від інфраструктурних і кадрових до змістово-програмних та інформаційно-комунікаційних.

Нижче наведено систематизований перелік пропозицій щодо вдосконалення адаптивного середовища, кожна з яких спрямована на досягнення цілісного ефекту включеності та добробуту:

1. Залучення кваліфікованого практичного психолога, який здійснюватиме постійний моніторинг адаптації дітей, надаватиме індивідуальні консультації, а також сприятиме формуванню атмосфери психологічної безпеки у таборі.

2. Розробка та впровадження інтерактивних методик адаптації («групи знайомств», «ігри на довіру», арт-терапевтичні заняття), які забезпечують плавне включення дитини у нове середовище через гру, мистецтво та взаємодію.
3. Організація системи тренінгів і майстер-класів для вожатих та іншого персоналу з питань формування емоційно безпечного простору, ефективної комунікації з дітьми, розпізнавання та запобігання ознакам дезадаптації.
4. Створення безбар'єрного середовища, що включає в себе облаштування пандусів, тактильних доріжок, поручнів, широких дверних прорізів — тобто усунення фізичних бар'єрів, які перешкоджають доступу дітей з обмеженою мобільністю.
5. Модернізація санітарно-гігієнічних приміщень із дотриманням сучасних будівельних норм (ДБН В.2.2-40:2018), що передбачає встановлення спеціального обладнання та санітарного інвентарю для дітей з особливими потребами.
6. Обладнання спеціальних зон відпочинку та рекреації з урахуванням потреб дітей із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату — зокрема, з сенсорними поверхнями, візуальними та аудіо орієнтирами.
7. Встановлення ліфтів у багатоповерхових корпусах, що дозволить забезпечити повноцінну мобільність та участь дітей з обмеженими можливостями у всіх аспектах табірної життєвої діяльності.
8. Адаптація житлових номерів: розширення дверей, облаштування поручнів, встановлення безпорогових душових, антиковзного покриття тощо — усе це сприятиме створенню зручного побутового середовища.
9. Розробка інклюзивного блоку програм дозвілля, включаючи інклюзивну анімацію, освітньо-ігрові проекти, адаптовані екскурсії та культурно-творчі ініціативи, які сприяють повноцінному включенню кожної дитини в соціокультурне середовище табору.

10. Впровадження системи регулярної підготовки персоналу, що передбачає тренінги з інклюзії, кризової психології, особливостей взаємодії з дітьми з різними формами ООП, а також проходження сертифікованих освітніх курсів.

Таким чином, запропонований комплекс пропозицій є не лише технічним чи організаційним оновленням існуючої системи, а фактично — інституційною трансформацією простору дитячого оздоровлення у напрямку гуманного, адаптивного і розвитку-орієнтованого середовища, яке сприяє формуванню зрілих, упевнених і соціально активних особистостей.

Давайте пройдемося по більш детальним пропозиціям, які там потрібно запровадити табору.

Однією з найважливіших складових створення адаптивного середовища в дитячому оздоровчому закладі є організація якісної психоемоційної підтримки дітей, особливо в період первинної адаптації до нового колективу, умов проживання, розпорядку дня, стилю комунікації персоналу. Адаптація в табірному середовищі, як правило, відбувається в умовах значного емоційного навантаження, яке може супроводжуватись тривожністю, дезорієнтацією, емоційною відстороненістю чи навіть проявами агресивної поведінки. Тому впровадження психоемоційної підтримки не є факультативним компонентом, а — необхідною умовою успішного функціонування будь-якого інклюзивного закладу.

Першим кроком у цьому напрямку є залучення до роботи в таборі професійного практичного психолога, який спеціалізується на роботі з дітьми шкільного віку та володіє навичками ранньої діагностики адаптаційних проблем. Такий спеціаліст повинен бути включений у команду табору з першого дня заїзду дітей та супроводжувати процес адаптації кожного учасника зміни. Його діяльність охоплює проведення індивідуальних і групових консультацій, діагностику рівня тривожності, виявлення схильності до ізоляції, зниженого емоційного фону, конфліктної поведінки тощо. Саме завдяки ранньому

втручання можна запобігти розвитку психоемоційного дистресу та підтримати дітей у найвразливіший період — перші 2–3 дні адаптації.

Крім безпосередньої роботи з дітьми, психолог повинен також брати активну участь у формуванні виховної програми, консультувати вожатих, брати участь у підготовчих тренінгах для персоналу, розробляти методичні рекомендації. Особливу увагу слід приділити роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: для них адаптація часто супроводжується підвищеним стресом, сенсорними перевантаженнями та труднощами у спілкуванні.

Ефективним інструментом психоемоційної підтримки є впровадження інтерактивних методик, що забезпечують природне включення дитини в колектив без тиску та примусу. Так, «групи знайомств» дозволяють дітям налагодити первинні контакти в ігровій формі, «ігри на довіру» сприяють формуванню безпечного середовища через фізичну та емоційну взаємодію, а арт-терапія дає можливість виразити емоції без вербалізації — через малюнок, ліплення, колаж, музичні практики. Ці методики мають низький поріг входження, є психологічно безпечними та універсальними для більшості вікових груп.

Ще одним обов'язковим елементом є підготовка вожатих. Саме вони виконують функцію первинного комунікатора між дитиною та системою табору. Від їхньої емоційної компетентності, уміння підтримати, не осудити, вчасно помітити емоційне перевантаження залежить успіх адаптації. Тому для них необхідно передбачити тренінги з тем: «Створення емоційно безпечного середовища», «Основи кризової психології», «Особливості спілкування з дітьми з ООП». В рамках підготовки важливо моделювати реальні ситуації та пропонувати алгоритми дій — що робити, якщо дитина замкнулася, плаче, відмовляється йти на захід, відчуває страх або сором.

Таким чином, психоемоційна підтримка в таборі є складною багаторівневою системою, що об'єднує роботу фахівця-психолога, підготовку персоналу та впровадження адаптивних методик у повсякденне табірне життя. Лише в поєднанні ці елементи створюють умови для справжньої безпеки, довіри,

прийняття, які стають підґрунтям для подальшого розвитку, навчання та самореалізації дитини.

У контексті інклюзивного підходу до організації простору, фізична доступність є не просто технічним стандартом, а ціннісною основою, що дозволяє забезпечити рівноправну участь кожної дитини у всіх видах діяльності — без бар'єрів, обмежень та дискримінації. Забезпечення фізичної доступності — це своєрідна декларація того, що всі діти мають право бути включеними в табірне життя на рівних умовах, незалежно від їхніх фізичних можливостей.

Першим кроком у цьому напрямку є облаштування повноцінного безбар'єрного простору на території табору. Йдеться про встановлення пандусів при входах до всіх корпусів, адміністративних приміщень, їдальні, клубу, медичного пункту. Важливо, щоб конструкція пандусів відповідала ДБН В.2.2-40:2018: нахил не більше ніж 1:12, наявність двосторонніх поручнів, нековзке покриття, маркування контрастним кольором. Ширина дверей у всіх основних приміщеннях повинна бути не менше 90 см для забезпечення проходження інвалідного візка.

Другим напрямом є модернізація санітарно-гігієнічних приміщень. Душові кабінки, санвузли, умивальні мають бути обладнані спеціальними поручнями, підвищеними унітазами, безпороговими душами з водонепроникним антиковзним покриттям. Важливо також передбачити достатній простір для маневрування візка, гачки на зручній висоті, раковини з під'їздом знизу. Усі ці елементи, на перший погляд технічні, в реальності стають визначальними для самостійності, гідності та безпеки дитини.

Окремо варто зосередитись на зоні відпочинку. Вона має включати адаптовані лавки з можливістю під'їзду візком, зони затінку, покриття з натуральних або сенсорних матеріалів, ігрові комплекси з можливістю доступу з рівня землі, тактильні елементи. Для дітей з порушенням зору необхідно встановити аудіомаячки, шрифтове маркування Брайлем, а для дітей з порушенням слуху — візуальні сигнали, миготливі сповіщення.

Ще один елемент — вертикальна доступність. У таборі з багатоповерховими корпусами обов'язковим є встановлення ліфтів або підйомників, бажано — гідравлічних або електромеханічних платформ з низьким рівнем шуму. Це забезпечить дітям на візках можливість вільного пересування, а персоналу — гарантію безпечної евакуації у разі потреби.

Адаптація житлових номерів включає не лише вхід до кімнати, а й її внутрішню структуру: достатню ширину проходів між меблями, стійкі до переміщення ліжка, наявність кнопки виклику персоналу, безпороговий доступ до душової кімнати та поручні у ключових місцях. Усе це забезпечує не лише комфорт, а й елементарне право дитини на самостійність і приватність.

Отже, фізична доступність у таборі «Артек-Прикарпаття» має розглядатися не як окрема технічна модернізація, а як цілісна філософія простору, що транслює повагу, підтримку, гуманізм і соціальну рівність. Її реалізація дозволить забезпечити повноцінну участь дітей з інвалідністю в усіх без винятку сферах табірної життя — від побуту до дозвілля та самореалізації.

Інклюзивні програми дозвілля організація дозвілля в умовах дитячого оздоровчого закладу є не лише засобом забезпечення відпочинку та розваг, а й потужним інструментом розвитку, інтеграції та виховання. В контексті інклюзивного підходу, дозвілля має відповідати принципу доступності, багатоваріантності та врахування індивідуальних можливостей кожної дитини. Саме через участь у культурних, ігрових, освітніх і рекреаційних активностях дитина відчуває себе частиною колективу, формує впевненість у власних силах та відкриває нові шляхи самореалізації.

Запровадження інклюзивного блоку програм дозвілля передбачає впровадження таких компонентів, як «інклюзивна анімація» (театральні постановки з елементами жестової мови, музичні заходи з простими інструментами, інтерактивні шоу), освітньо-ігрові проекти (зокрема «Школа навичок», спрямована на розвиток комунікації, самообслуговування, командної взаємодії), а також адаптовані екскурсії та ігрові маршрути. Усі ці форми повинні бути не лише інклюзивними, але й емоційно насиченими, з високим ступенем

залученості та інтересу дітей. Завдяки цьому навіть ті, хто раніше уникав активної участі, зможуть віднайти свою роль у спільному житті табору.

Підвищення кваліфікації персоналу, жодна з інновацій у сфері інклюзії не зможе бути успішно впроваджена без компетентного та підготовленого персоналу. Усі учасники освітньо-виховного процесу — вожаті, вихователі, аніматори, медичні працівники — повинні мати базові знання та практичні навички роботи з дітьми з особливими потребами. Тому надзвичайно важливим є створення системи безперервного професійного розвитку кадрів.

Пропонується впровадження трирівневої моделі підготовки персоналу: базові тренінги для всього складу табору (основи інклюзії, типологія ООП, комунікація), спеціалізовані тренінги для педагогів-організаторів (методика адаптації програм, управління поведінкою, кризова інтервенція) та сертифікований онлайн-курс «Інклюзивний табір: з чого почати» тривалістю 20 академічних годин з підсумковим тестуванням. До розробки та реалізації навчальних програм доцільно залучити провідні освітні установи — Український католицький університет, НаУКМА, інші профільні НУО. Такий підхід дозволить сформувати високопрофесійну команду, що здатна не лише виконувати інструкції, а й ініціювати інновації.

У світі цифрових технологій доступ до інформації стає таким же важливим, як і доступ до фізичного простору. Діти з особливими освітніми потребами часто стикаються з бар'єрами у сприйнятті стандартних інформаційних форматів — текстів, оголошень, візуальних елементів. Тому створення зрозумілої, структурованої та візуально зручної системи інформування є невід'ємною частиною адаптивного середовища.

Необхідно розробити комплект друкованих та візуальних матеріалів: буклети зі спрощеним текстом, схеми території з позначками важливих об'єктів, піктограми для дітей з інтелектуальними особливостями, контрастні кольорові матеріали для слабозорих. Додатково варто створити мобільний додаток, який міститиме розклад заходів, карту табору, навігаційні підказки, а також можливість зворотного зв'язку. Такий ресурс підвищить самостійність дитини,

допоможе знизити тривожність від невідомого і зробить процес перебування в таборі більш передбачуваним.

Адаптивні методики у виховній та дозвілльєвій діяльності є ключем до того, щоб кожна дитина змогла повноцінно долучитися до життя табору, незалежно від рівня її фізичного чи психоемоційного стану. Участь у спільних заходах, особливо в ігрових і творчих формах, відкриває широкі можливості для інтеграції, самовираження та розвитку соціальних навичок.

Рекомендується впровадження інклюзивно-орієнтованих ігрових технологій: ігри з відкритим сценарієм (що дозволяють дитині самостійно обирати роль), кооперативні ігри (що формують командність та взаємну підтримку), сенсорні ігри (спрямовані на розвиток відчуттів і саморегуляції). Культурно-творчі активності повинні мати адаптивний характер: майстер-класи з можливістю вибору рівня складності, відкриті творчі простори, де діти можуть самі ініціювати ідеї, тематичні дні з національними, культурними чи символічними акцентами.

Важливою є реалізація моделі «гнучкої участі», за якої дитина може брати участь у заході у зручному для неї форматі — як активний учасник, як помічник або як спостерігач. У таборі мають бути облаштовані «зони відновлення» — тихі місця, де дитина може тимчасово побути на самоті, послухати музику, почитати або просто перепочити. Це особливо важливо для інтровертованих дітей, дітей з аутизмом або підвищеною сенсорною чутливістю.

Загалом, реалізація адаптивних методик виховної діяльності створює умови для гармонійного розвитку дитини у її власному темпі, з урахуванням її потреб, потенціалу та внутрішнього ритму. Це підсилює ефективність усіх інших компонентів адаптивного середовища й створює платформу для стійкого позитивного впливу оздоровлення.

Порівняння з досвідом інших установ та відчизняної практики можна зазначити:

В Україні питання адаптації дітей в оздоровчих таборах поступово набуває все більшого значення. Однак, досі переважає традиційна модель організації

дозвілля з акцентом на масових заходах, де індивідуальні особливості дітей враховуються недостатньо. Основними характеристиками більшості таборів є:

- уніфікований підхід до програм, які орієнтовані на умовно «середнього» учасника;
- обмежена кількість спеціалістів із психологічної підтримки;
- недостатній рівень фізичної доступності для дітей з інвалідністю;
- відсутність цифрових рішень для орієнтації, комунікації та саморегуляції дитини.

Водночас, позитивним аспектом вітчизняного досвіду є гуманістична спрямованість виховної роботи, активне залучення дітей до творчості, волонтерства, національно-патріотичних заходів. В окремих сучасних таборах (наприклад, «Артек-Буковель», «Молода гвардія») вже впроваджуються інклюзивні практики, але вони залишаються епізодичними та не мають системного характеру.

За кордоном адаптація дітей у таборах розглядається як пріоритетний напрям педагогіки відпочинку, що поєднує елементи соціальної, інклюзивної, екологічної та арт-педагогіки. Найбільш показовими у цьому плані є практики США, Канади, Німеччини, Фінляндії та Ізраїлю:

У США адаптивне середовище в таборах забезпечується через наявність докладних індивідуальних планів участі, регулярну роботу мультидисциплінарних команд (психолог, інструктор з фізичної активності, координатор дозвілля), широке використання інформаційних мобільних сервісів.

У Канаді великого значення надається емоційно-безпечному середовищу: у кожному загоні є треновані фасилітатори, що відповідають за соціальну згуртованість, підтримку новачків, інтеграцію дітей з різних соціальних середовищ.

Німеччина пропонує модель так званих Erlebnis-camps – таборів переживань, де акцент робиться на особистісному зростанні через групову діяльність, самоуправління, роботу над емоційною стабільністю. Тут активно

використовуються методи самооцінки, рефлексії, індивідуального зворотного зв'язку.

У Фінляндії адаптивність забезпечується через гнучкість програм: діти можуть самостійно планувати свій день, обираючи серед десятків активностей, що доступні щодня. Висока роль надається екологічному компоненту, роботі в природному середовищі.

Ізраїль впроваджує інтегровані табори для дітей з інвалідністю, де адаптивне середовище створюється не лише інфраструктурно, а й на рівні етичних принципів табірної спільноти: прийняття, рівність, спільна відповідальність.

Ефективність запропонованих заходів щодо вдосконалення адаптивного середовища у дитячому таборі «Артек-Прикарпаття» ґрунтується на поєднанні науково-педагогічних підходів, практичного досвіду організації дитячого дозвілля та врахування реальних потреб дітей, що перебувають в умовах тимчасового колективу. Усі рекомендовані пропозиції мають комплексний характер, оскільки одночасно охоплюють фізичний, емоційний, пізнавальний і соціокультурний виміри адаптації.

Перш за все, впровадження елементів фізичної доступності забезпечує базову умову рівноправної участі всіх дітей у табірному житті. На сьогодні одним із ключових викликів для закладів відпочинку є створення безбар'єрного простору, що гарантує безпечне пересування, комфортне перебування та можливість самостійної участі у заходах незалежно від наявності особливих потреб. Відомо, що діти з інвалідністю або тимчасовими фізичними обмеженнями часто стикаються з бар'єрами, що заважають їхній повноцінній інтеграції. Облаштування інфраструктури відповідно до сучасних інклюзивних норм сприятиме не лише підвищенню рівня комфорту, а й розвитку загальної культури взаємоповаги в середовищі табору.

По-друге, організація психоемоційної підтримки є запорукою успішної соціалізації дітей у новому колективі. Перші дні в таборі — це період інтенсивного пристосування до нового ритму життя, режиму дня, незнайомого

оточення та вимог. Залучення фахового психолога дозволить вчасно виявити ознаки дезадаптації, надати підтримку дітям, що відчувають труднощі у спілкуванні, тривожність або поведінкову нестабільність. Водночас, використання методів арт-терапії, ігрового консультування та групової взаємодії допомагає знизити психологічне напруження та створити сприятливий мікроклімат.

Третім важливим чинником є адаптивність дозвіллевих та виховних програм, які реалізуються в таборі. Пропозиція щодо диференціації активностей за ступенем інтенсивності, рівнем складності та форматом участі (індивідуально, в малих групах, колективно) надає дитині можливість обирати комфортний спосіб залучення до спільної діяльності. Це позитивно впливає на розвиток внутрішньої мотивації, формування почуття автономності та відповідальності за власний вибір. Дослідження свідчать, що діти краще адаптуються в тих умовах, де відчувають себе почутими, а їхні потреби — врахованими.

Крім того, запровадження цифрових рішень та інструментів візуальної комунікації (мобільний додаток табору, інформаційні стенди, вказівники, піктограми) значною мірою покращує орієнтацію на території та формує відчуття безпеки. У сучасних умовах цифрова компетентність дітей зростає, а тому використання інтерфейсів, знайомих для більшості вихованців, полегшує адаптацію і дозволяє краще планувати особистий час, зменшуючи стрес від невизначеності.

Важливо зазначити, що усі вищезазначені заходи взаємопов'язані між собою: фізичне середовище створює основу, психологічна підтримка забезпечує м'яке включення у процес, а змістовна діяльність розкриває потенціал особистості. Такий системний підхід забезпечує сталий ефект адаптації: підвищення рівня самостійності, налагодження міжособистісної взаємодії, формування позитивного ставлення до себе та оточення.

Реалізація пропонованих рекомендацій у дитячому таборі «Артек-Прикарпаття» не лише удосконалює організацію оздоровчо-виховного процесу, а й сприяє створенню гуманістичного середовища, орієнтованого на потреби

кожної дитини. Це дозволяє говорити про високу ймовірність досягнення очікуваного результату — гармонійного перебування дітей у таборі, зміцнення їхнього здоров'я, соціальної активності та емоційного добробуту.

Окрім наведених рекомендацій щодо фізичної доступності, інклюзивних програм і навчання персоналу, важливо поглибити розгляд соціально-економічної ефективності заходів у середньостроковій перспективі. Впровадження інклюзивного підходу в дитячих закладах не лише сприяє соціальній справедливості, а й має відчутні економічні переваги.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що інклюзивні табори користуються підвищеним попитом серед родин, де виховуються діти з особливими освітніми потребами. У Норвегії, наприклад, щороку на такі табори виділяються державні дотації, а рівень задоволеності батьків послугами перевищує 92%. Аналогічна ситуація у Фінляндії, де адаптивні зміни активно підтримуються на муніципальному рівні.

З метою комплексного аналізу ефективності запропонованих заходів щодо вдосконалення адаптивного середовища у дитячому оздоровчому таборі «Артек-Прикарпаття» доцільно провести порівняння із практиками інших дитячих закладів в Україні та за її межами. Такий порівняльний підхід дозволяє не лише підтвердити доцільність окремих рішень, а й виявити потенціал до вдосконалення, спираючись на апробовані моделі.

У сфері психоемоційної підтримки варто звернути увагу на досвід табору «Молода Гвардія» (м. Одеса), де вже кілька років функціонує система раннього моніторингу емоційного стану дітей у перші дні перебування. Згідно з даними річного звіту за 2023 рік, впровадження щоденного психологічного спостереження дозволило знизити рівень тривожності у дітей на 20% упродовж перших трьох днів адаптації. У «Артек-Прикарпаття» пропонується не лише аналогічний підхід, а й доповнення його сучасними інтерактивними техніками (арт-терапія, групи довіри), що формують більш гнучку і персоналізовану модель психоемоційної підтримки.

У контексті фізичної доступності слід згадати досвід табору «Зоряний» (Харківська область), де було реалізовано комплексне переобладнання інфраструктури відповідно до інклюзивних стандартів. Встановлення пандусів, тактильних орієнтирів та доступних санітарно-гігієнічних приміщень сприяло підвищенню відвідуваності табору дітьми з інвалідністю на 15% протягом одного сезону. Запропоновані рішення для «Артек-Прикарпаття» є ще більш всеосяжними, включаючи встановлення гідравлічних підйомників у корпусах, адаптацію житлових приміщень та створення зон мультисенсорного відпочинку.

Щодо інклюзивних програм дозвілля, варто зазначити, що в минулому міжнародний табір «Артек» (до 2014 року, м. Гурзуф, АР Крим) застосовував адаптовані сенсорні ігри та модифіковані екскурсійні маршрути, що дозволяло залучати дітей з особливими освітніми потребами без шкоди для їхнього психофізичного стану. За даними інтернатівських центрів, рівень залученості дітей з ООП до активностей становив близько 70%. Для «Артек-Прикарпаття» передбачається подальший розвиток цієї моделі — зокрема, введення освітньо-ігрових форматів, як-от «Школа життєвих навичок», що поєднують адаптаційні завдання з розвитком компетентностей.

У сфері підвищення кваліфікації персоналу позитивні приклади демонструє табір «Карпатські зорі» (Івано-Франківська область), де в рамках обласної програми розвитку інклюзії 80% персоналу пройшли базову підготовку з роботи з дітьми з ООП. Однак запропонована для «Артек-Прикарпаття» модель навчання є більш системною, передбачає розмежування рівнів підготовки та обов'язкове проходження сертифікованого онлайн-курсу з можливістю атестації кадрів.

Інформаційна прозорість — ще одна сфера, де вже існують успішні прецеденти. Наприклад, табір «Соколята» (Львівська область) використовує піктограми та контрастні кольорові інформаційні стенди. За результатами опитування 2024 року, 90% дітей з вадами зору зазначили, що це значно полегшило орієнтацію на території. У «Артек-Прикарпаття» планується піти

далі, інтегрувавши ці рішення в мобільний додаток, що стане інноваційним кроком для вітчизняної практики.

Таким чином, порівняльний аналіз показує, що запропоновані заходи для «Артек-Прикарпаття» не лише відповідають найкращим національним і міжнародним практикам, але й в окремих аспектах перевершують їх за рівнем комплексності, системності та новизни. Це дозволяє говорити про потенціал «Артек-Прикарпаття» стати зразковим інклюзивним простором нового покоління, здатним не лише приймати дітей з різними потребами, а й розвивати їх у комфортному, безпечному та ресурсному середовищі.

3.2. Обґрунтування ефективності пропозицій

Розрахуємо витрат на впровадження пропонованих заходів у п.3.1 для поліпшення адаптивного середовища дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття» (табл.3.1).

Таблиця 3.1

**Орієнтовні витрати на впровадження заходів
для поліпшення адаптивного середовища
дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття»**

Заходи	Сума (грн)
Пандуси та ліфти	980 000
Адаптація житлових номерів	430 000
Інклюзивні програми	210 000
Навчання персоналу	90 000
Разом	1 710 000

Фінансування може бути забезпечено за рахунок:

- державних субвенцій та бюджетні програми, зокрема у сфері підтримки соціальних проєктів, інклюзивної освіти, охорони дитинства.
 - міжнародних грантів;
 - благодійних внесків (платформи «Спільнокошт», «Загорій Фонд»).
- Соціально-економічна ефективність.

Таблиця 3.2

Оцінка очікуваної ефективності базується на таких прогнозних показниках діяльності дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття»

Показник	До впровадження	Після провадження
Частка дітей з ООП	14%	22–25%
Рівень завантаження табору	78%	93%
Нові партнери (гранти, ГО)	2	6–8
Середня тривалість зміни	10 днів	14 днів
Репутація в онлайн-каталогах	3,6 / 5	4,5 / 5

Важливо розглядати економічну доцільність інвестицій у середньо- та довгостроковій перспективі. Так, очікується, що реалізація запропонованих змін приведе до наступних позитивних ефектів:

- Збільшення завантаженості табору з 78% до 93% — завдяки розширенню аудиторії, включаючи дітей з ООП та їхніх сімей, які раніше не розглядали табір як доступну опцію.
- Зростання частки дітей з ООП з 14% до 22–25%, що свідчить про вищий рівень відкритості, а також збільшує потенційний доступ до цільових державних програм фінансування.
- Збільшення кількості партнерств з громадськими організаціями та донорами (з 2 до 6–8), що сприятиме стабільному залученню додаткових ресурсів на розвиток.
- Подовження середньої тривалості зміни з 10 до 14 днів, що безпосередньо впливає на дохідну частину табору.

- Покращення онлайн-репутації (рейтинг зростає з 3,6 до 4,5 балів), що залучає нових клієнтів без значних витрат на рекламу.

Також можна очікувати непрямі економічні ефекти, серед яких:

- підвищення готовності батьків оплачувати послуги завдяки покращенню умов;
- можливість формування окремого платного пакету «Інклюзив+» (з персональним тьютором, адаптованим харчуванням, арт-сесіями);
- зростання лояльності клієнтів і формування постійної бази відпочивальників;
- можливість виходу на ринок сімейного туризму (наприклад, зміни з участю батьків).

Розвиток адаптивного середовища також сприяє створенню нових робочих місць, зокрема для:

- практичних психологів;
- фахівців з фізичної реабілітації;
- координаторів інклюзивних програм;
- спеціалізованих вихователів з досвідом роботи з ООП.

Відтак, інклюзивна трансформація табору виступає не лише гуманістичним завданням, а й економічно обґрунтованим стратегічним кроком, що формує нову модель соціального підприємництва. Інклюзивний табір — це простір, де поєднується висока соціальна місія з прибутковістю та довготривалою сталістю.

Таким чином, інвестиції в адаптивне середовище мають потенціал до повної окупності в межах 1–2 сезонів за рахунок зростання попиту, вартості послуг та кількості днів перебування дітей. Це робить модель реалізації цілком ефективною як з точки зору соціального, так і з економічного інтересу.

Крім того, очікується:

- підвищення лояльності батьків;
- створення нових робочих місць для спеціалістів з інклюзії;

– можливість пілотного впровадження державної програми «Інклюзивний табір».

Фінансовий ефект для табору «Артек-Прикарпаття» може виражатися у зростанні кількості заявок, підвищенні вартості адаптивних програм за рахунок доданої вартості послуг, залученні спонсорської та грантової підтримки. Репутаційна перевага також сприятиме кращій видимості в інформаційному полі, залученню партнерів та участі у національних і міжнародних проєктах.

Важливою умовою стійкості впроваджених змін є створення системи зворотного зв'язку. Рекомендується запровадити анкетування батьків після кожної зміни, регулярні фокус-групи з дітьми, онлайн-форуми на сайті табору. Це дозволить не лише відстежувати якість послуг, а й гнучко адаптувати програми відповідно до потреб учасників.

Крім того, доцільним є створення консультативної ради при таборі, до складу якої входили б батьки, представники громадських організацій, фахівці з інклюзії, працівники закладу. Такий підхід дозволить зробити процес прийняття рішень більш демократичним і відкритим.

Системне впровадження інклюзивних стандартів у дитячому відпочинку має розглядатися не як додаткове навантаження, а як інвестиція у людський капітал, що має довгостроковий соціальний ефект. Відтак, розвиток адаптивного середовища у таборі «Артек-Прикарпаття» — це не лише про зручність, а про трансформацію соціальної культури, в основі якої лежить ідея рівних можливостей для кожної дитини.

Для ефективного впровадження змін у системі інклюзивного відпочинку необхідно дотримуватись чіткого поетапного плану. Календарне планування дозволяє розподілити відповідальність між учасниками процесу, забезпечити контроль за виконанням завдань та досягненням запланованих результатів у визначені строки. Запропонований нижче календарний план впровадження інклюзивних заходів адаптовано під умови табору «Артек-Прикарпаття» з урахуванням його ресурсного потенціалу – табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Календарний план впровадження заходів для поліпшення адаптивного середовища дитячого оздоровчого табору «Артек-Прикарпаття»

Етап	Назва заходу	Термін виконання	Відповідальні	Очікуваний результат
1	Аудит існуючої інфраструктури на предмет доступності	січень–лютий	Адміністрація табору	Визначення потреб у реконструкції
2	Підготовка проєктно-кошторисної документації	лютий–березень	Інженер, архітектор	Затверджені проєкти пандусів, ліфтів, санвузлів
3	Навчання персоналу: базові тренінги з інклюзії	березень–квітень	Куратор інклюзивності	Сертифіковані вожаті та адміністратори
4	Закупівля адаптивного обладнання	квітень	Відділ закупівель	Сенсорні набори, комунікатори, пристрої
5	Реконструкція об'єктів (санвузли, спальні, входи)	травень	Підрядник	Фізично доступна інфраструктура
6	Розробка програми «Літо без бар'єрів»	квітень–травень	Педагог-методист	Програма арт-терапії та соціалізації
7	Пілотна зміна з інклюзивною групою	червень	Керівник змін	15–20 дітей з ООП інтегровані у загони
8	Оцінювання ефективності	липень	Соціолог, психолог	Звіт, корекція програми
9	Подача заявок на грантове фінансування	липень–серпень	Грантовий менеджер	Нові проєкти на 2026 рік

Такий календарний план дає змогу чітко структурувати процес впровадження інклюзивних змін, залучити відповідальних виконавців і поетапно інтегрувати інновації без ризику збоїв у сезоні. Він також є основою для звітності перед донорами й державними структурами.

ВИСНОВОК

Адаптивне середовище в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку трактується як цілісна система умов, ресурсів, програм і підходів, що забезпечують комфортне, безпечне та розвивальне перебування всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних особливостей. Адаптивне середовище як інклюзивну модель соціальної взаємодії, що передбачає підтримку, гнучкість і цілеспрямовану індивідуалізацію підходів до кожної дитини.

У законодавчому полі України важливими є норми Законів «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про туризм», що підкреслюють необхідність забезпечення безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю та особливими освітніми потребами. Сучасна науково-методична база інклюзивної освіти переноситься в площину дозвілля та рекреації, де особливо важливо створити середовище, сприятливе для розвитку адаптаційних, комунікативних і саморегуляційних навичок дітей.

Зарубіжний досвід (США, Канада, Німеччина, Фінляндія, Ізраїль) свідчить про багаторівневий підхід до адаптації: від інфраструктурних умов до індивідуальних планів участі. Практики таких країн показують, що ефективна адаптація в таборах базується на міждисциплінарній взаємодії, емоційній підтримці, цифровій гнучкості та широкій участі фахівців.

Дитячий табір «Артек-Прикарпаття» є одним із провідних рекреаційних закладів у Західній Україні. Його діяльність спрямована не лише на організацію якісного оздоровлення, а й на впровадження інновацій, серед яких — елементи інклюзії, цифровізація, партнерство з громадськими та міжнародними організаціями.

Аналіз економічних показників за 2020–2024 рр. Свідчить про динамічне зростання: збільшення кількості дітей з 720 до 1320, а доходів — з 10,7 млн грн до 30,5 млн грн. Інфраструктура включає сучасні спальні корпуси, їдальню,

навчальні зали, проте рівень фізичної доступності та кадрова підготовка залишаються на середньому рівні.

У 2024 році в таборі відпочило 1 237 дітей, з яких 14% мали особливі потреби. Запроваджено п'ять інклюзивних програм: «Рівні можливості», «Табір без бар'єрів», «Гра для всіх», «Інклюзія в русі» та «Літній міст дружби».

SWOT-аналіз виявив такі сильні сторони, як інституційна підтримка, інфраструктура, молодий персонал; слабкі — недостатність спеціалістів, нестача адаптивного транспорту. До загроз віднесено воєнний стан, нестабільне фінансування, а до можливостей — участь у грантах ЄС і розширення партнерства.

У розділі 3 дипломної роботи запропоновано комплексні заходи з удосконалення адаптивного середовища, серед яких:

- Інфраструктурні зміни: встановлення пандусів, ліфтів, адаптація номерів — орієнтовна вартість 1,71 млн грн.
- Інклюзивні програми: розробка спеціальних дозвілєвих та освітніх заходів.
- Навчання персоналу: тренінги з інклюзивної педагогіки, співпраця з логопедами, психологами.
- Цифровізація: мобільний додаток для батьків, цифрові плани адаптації.
- Соціально-психологічна підтримка: «зони відновлення», робота фасилітаторів і щоденне спостереження за станом дітей.

Очікувана ефективність: збільшення частки дітей з ООП з 14% до 22–25%, підвищення завантаженості табору з 78% до 93%, зростання кількості партнерств — з 2 до 6–8.

Результати дослідження повністю відповідають заявленій меті — формуванню практичних рекомендацій щодо удосконалення адаптивного середовища в дитячих оздоровчих закладах. Усі поставлені завдання реалізовані:

- визначено поняття адаптивного середовища;
- проведено аналіз міжнародного та українського досвіду;

- глибоко досліджено практику «Артек-Прикарпаття»;
- проведено SWOT-аналіз;
- розроблено реалістичні, економічно обґрунтовані рекомендації.

Таким чином, дипломна робота є завершеним практико-орієнтованим дослідженням із високим рівнем прикладної цінності. Вона може бути використана як методичний орієнтир для модернізації інших закладів України в напрямку інклюзивного рекреаційного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. № 3808-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
2. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 4 вересня 2008 р. № 375-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17>
3. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
5. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку оздоровлення та відпочинку дітей» від 17 квітня 2009 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2009-%D0%BF>
6. Концепція державної політики щодо забезпечення прав дітей з інвалідністю (МОН, 2021). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa>
7. Стратегія розвитку інклюзивної освіти в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
9. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 27.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>
10. WHO. World Report on Disability. Geneva: World Health Organization, 2011. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>
11. Антоненко М.П. Інклюзивне середовище: сутність та вимоги. Київ: Логос, 2020.
12. Мальська М.П., Закалюжна В.Я. Соціальний туризм в Україні. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018.
13. Сушинська О. Інклюзивна освіта і відпочинок: психологічні аспекти. Харків: Ранок, 2021.

14. Матеріали круглого столу «Інклюзія та туризм: точки перетину». УАДО, Львів, 2023.
15. Портал «Інклюзивна освіта». URL: <https://ircenter.gov.ua>
16. Офіційний сайт дитячого табору «Артек-Прикарпаття». URL: <https://artek-prykarpattya.com.ua>
17. Міністерство молоді та спорту України. Аналітичний звіт про оздоровчу кампанію 2023 року.
18. Державна служба статистики України. Чисельність дітей з інвалідністю в Україні (2018–2024). URL: <https://ukrstat.gov.ua>
19. UNICEF Ukraine. Інклюзивна освіта та дозвілля в Україні. 2022. URL: <https://www.unicef.org/ukraine>
20. ДСНС України. Порядок організації безпечного середовища у дитячих таборах. URL: <https://dsns.gov.ua>
21. Parimatch Foundation. Inclusive Camp Model Toolkit. Київ, 2023. URL: <https://parimatch.foundation>
22. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Inclusive Education and Lifelong Learning, 2020. URL: <https://www.european-agency.org>
23. Smith R. Inclusive Camps: International Best Practices. London: Routledge, 2019.
24. Canadian Camping Association. Special Needs Inclusion in Summer Camps. Ontario, 2021. URL: <https://ccamping.org>
25. Finnish Ministry of Education and Culture. Forest School Model for Inclusive Leisure. Helsinki, 2020. URL: <https://okm.fi/en/frontpage>
26. Тези конференції «Інновації в туризмі та соціальному підприємстві». КНЕУ, 2023.
27. Збірник «Наукові здобутки молоді – 2024». НУХТ, Київ.
28. Матеріали круглого столу «Інклюзія та туризм: точки перетину». УАДО, Львів, 2023.

29. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. № 2998-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

30. Постанова Кабінету Міністрів України № 112 від 10 березня 2023 р. «Про затвердження Порядку організації та проведення оздоровлення і відпочинку дітей у 2023 році». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-organizatsii-ta-provedennia-ozdorovlennia-i-vidpochynku-ditei-u-2023-rotsi-112-100323>

33. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2021-%D0%BF>

34. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний сайт. URL: <https://mms.gov.ua>

35. Київська міська державна адміністрація. Офіційний портал. URL: <https://kyivcity.gov.ua>

36. Подільська районна в місті Києві державна адміністрація. Офіційний сайт. URL: <https://podil.kyivcity.gov.ua>

37. UNICEF Ukraine. Психосоціальна підтримка дітей в умовах воєнного стану. URL: <https://www.unicef.org/ukraine>

38. Концепція розвитку громадянського суспільства в Україні (2021–2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2021-p>

ДОДАТКИ

